

Gezond op school

Whitepaper voor scholen (en ouders) over het belang van schone en gezonde basisscholen

Versie: 8 april 2016

Voorwoord

Kinderen zijn vijf dagen per week, vier tot acht uur per dag op school. Soms langer, omdat veel scholen tegenwoordig ook voor en naschoolse opvang verzorgen. Het is dus van belang dat het binnenklimaat op school in orde is. **Een gezonde school verlaagt de kans op ziekteverzuim** van leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel, en verbetert prestaties.

Volgens **GGD GHOR Nederland**¹ kunnen veel scholen hun binnenklimaat verbeteren: bij slechts 2 op de 10 scholen is de ventilatie in orde. Ventilatie is essentieel voor de luchtkwaliteit. 8 van de 10 klaslokalen zijn ongezond. Dat houdt in: te vol, te warm, bedompt en stoffig. Het is wetenschappelijk bewezen dat dit leerprestaties negatief beïnvloedt. Kinderen met astma zijn vaker ziek en moeten vaker medicijnen gebruiken.²

Naast ventilatie, en onder andere ook temperatuur, speelt **schoonmaak een belangrijke rol in een gezonde school**. Vooral nu scholen – door naschoolse opvang – steeds intensiever worden gebruikt. Vaak wordt het schoonmaakprogramma niet op dit veranderende gebruik aangepast.

Deze whitepaper is geschreven **voor schoolbesturen, directeuren en leerkrachten van basisscholen**. In hoofdstuk 1 vindt u een overzicht van de aspecten die het binnenmilieu van een school bepalen. Ook staat er uitleg over hoe u deze aspecten kunt beïnvloeden. In de hoofdstukken die volgen gaan we in op de rol die professionele schoonmaak kan spelen om uw school gezond te maken en te houden.

Als ouder krijgt u door de samenvatting te lezen een indruk van de inhoud van de whitepaper. U kunt natuurlijk ook het gehele document lezen, dan krijgt u een optimaal inzicht in het belang van een gezonde school.

Hoewel deze whitepaper ook in geval van nieuwbouw en verbouw van basisscholen veel nuttige informatie biedt, gaan we uit van de situatie van een **bestaande school**. In geval van verbouw of nieuwbouw, kunt u informatie vinden de websites van de PO-Raad (sectororganisatie voor primair onderwijs, www.poraad.nl) en Ruimte-OK (kenniscentrum voor huisvesting en financiering in het primair onderwijs en de kinderopvang, www.ruimte-ok.nl).

[Ondernemersorganisatie Schoonmaak- en Bedrijfsdiensten \(OSB\)](http://www.naareengezondeschool.nl)

www.naareengezondeschool.nl

^{1,2} www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD staat voor Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst. GHOR voor de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio. GGD GHOR Nederland is de koepelorganisatie van de in totaal 25 GGD'en en GHOR-bureaus.

Inhoud

In het kort voor ouders: Hoe schoon is het op de basisschool?	5
1. Waarom is een gezonde school belangrijk?	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Fysieke gezondheid	7
1.3 Psychische gezondheid & beleving.....	8
1.4 Een gezonde school is duurzaam	8
2. Schoonmaken in een schoolgebouw.....	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Schoonmaakplan	11
2.2.1 Schoonmaakkaarten.....	11
2.2.2 Frequent onderhoud	12
2.2.3 Periodiek onderhoud (tijdens vakanties)	12
2.2.4 Kwaliteit meten	13
2.2.5 Gedrag	13
2.3 Ontwerp & inrichting.....	14
3. Samenwerken: partners van een schone en gezonde school	15
3.1 Inleiding	15
3.2 De school/het schoolbestuur	15
3.3 Het schoonmaakbedrijf	16
3.4 De schoonmakers	16
3.5 De leerlingen	16
3.6 De leerkrachten	17
3.7 De ouders/ouderraad	17
3.8 Gemeente/landelijke overheid	18
4. Zelf doen of uitbesteden?	19

4.1 Inleiding	19
4.2 Zelf doen vs. uitbesteden	19
4.2.1 De medewerkers	19
4.3 Europees aanbesteden?	20
4.4 Het contract.....	20
5. Over de schoonmaakbranche.....	21
5.1 Inleiding	21
5.2 CAO Schoonmaak- en Glazenwasserbranche.....	21
5.3 Opleidingen	21
5.4 Code Verantwoordelijk Marktgedrag.....	21
5.5 OSB en OSB-Keurmerk.....	22
Gebruikte literatuur & websites.....	23

In het kort voor ouders: Hoe schoon is het op de basisschool?

Stinkende toiletten en stofvlokken in de gang. U heeft misschien ook wel eens gedacht: is het op de basisschool van mijn kind wel schoon? Vaak niet, blijkt uit onderzoek van de GGD³. 8 van de 10 klaslokalen zijn 'te vol, te warm, bedompt en stoffig.' Dit beïnvloedt de prestaties en de gezondheid van kinderen. Maar het goede nieuws: er is iets aan te doen!

Goed resultaat bereik je samen

Een schone en gezonde school is formeel de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur. Zo maakt de school afspraken met het schoonmaakbedrijf over wat wanneer wordt schoongemaakt. Ook zorgt de school voor een werkend ventilatiesysteem. Ventileren is, naast schoonmaken, essentieel voor een gezond binnenmilieu. Maar écht goed resultaat bereik je samen. Samen met leerkrachten, leerlingen én met ouders.

Stoelen op de tafels

Speelgoed opruimen, stoelen op de tafels zetten en zorgen voor een leeg bureau; in de meeste klassen gebeurt dit al. Het maakt het werk van de schoonmaker een stuk gemakkelijker en hij kan beter resultaat leveren.

Sommige leerkrachten gaan nog wat verder. Ze leren kinderen afval scheiden (en waarom dit belangrijk is), hangen briefjes op in het toilet over hoe kinderen deze netjes kunnen achterlaten, of ontruimen vlak voor een vakantie met elkaar de kasten en maken deze schoon. Er is zelfs een lesprogramma over schoonmaken.

Zandbak

Scholen kunnen bij de bouw of verbouw bovendien in een vroeg stadium al anticiperen op het schoonhouden van de school. Zo maakt het veel verschil of de zandbak vlakbij de ingang is, of juist wat verder er vandaan zodat kinderen het meeste zand onderweg naar de deur al verliezen. En een gladde vloer is makkelijker schoon te houden dan tapijt.

Wat kunt ú doen?

Er zijn veel verschillende acties mogelijk om een school schoon en gezond te houden. En u kunt als ouder ook iets doen. Mogelijk is er een kalender met opruim- en schoonmaakklusjesdagen waarvoor u zich kunt inschrijven. Of u kunt helpen deze op te stellen. Zo moeten verkleedkleden bijvoorbeeld een paar keer per jaar in de was.

³ www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD GHOR Nederland

Alles over een gezonde school

In deze whitepaper staat waarom een gezond binnenklimaat belangrijk is en hoe de school, ouders en leerlingen sámen kunnen zorgen voor een gezonde school. De whitepaper is geschreven voor scholen, maar is ook voor u als ouder geschikt om inzicht te krijgen in dit onderwerp.

1. Waarom is een gezonde school belangrijk?

1.1 Inleiding

Een school is gezond als **ventilatie, temperatuur, licht(inval), schoonmaak en geluid** in orde zijn en de daarvoor geldende normen niet overschrijden. Leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel varen wel bij een gezonde leer- en werkomgeving. Een gezonde school zorgt bovendien voor haar omgeving, zodat het milieu niet alleen in de school maar ook daarbuiten gezond blijft. Dat betekent samen met leerlingen letten op **energiebesparing en oog hebben voor de natuur**⁴.

‘Mensen werken en leren prettiger in een schoongemaakte omgeving. Geuroverlast en stof leiden tot stress. Dit beïnvloedt de leer- en werkprestaties rechtstreeks en kan tot meer dan tien procent prestatieverlies leiden. Vooral het verband tussen ongezonde lucht, stof en ziekteverzuim is meermalen aangetoond.’⁵

Voor kwetsbare groepen, zoals kinderen in het basisonderwijs en kinderen met **astma of een allergie**, is een gezond binnenmilieu extra belangrijk. Kinderen verblijven immers elke dag lange tijd op school.

1.2 Fysieke gezondheid

Dubbel zoveel **ventileren**, leidt tot 14 procent betere schoolprestaties⁶. Voorwaarde is wel, dat het ventilatiesysteem goed is schoongemaakt.

Naast mechanisch ventileren met ventilatiesystemen, kun je op een natuurlijke manier ventileren door ramen of roosters open te zetten. Als vuile lucht maar verdwijnt en frisse lucht naar binnen komt. Vocht, virussen en fijn stof moeten worden afgevoerd om gezondheidsklachten zoals hoofdpijn en vermoeidheid te voorkomen. In 80 procent van de scholen is het CO₂-gehalte te hoog. Op een frisse school is het CO₂-gehalte lager dan 1.000 PPM⁷.

Wat betreft temperatuur, lichtinval en geluid wordt het volgende aangeraden⁸:

- De **temperatuur** voor optimale leerprestaties ligt tussen de 18 en 22 graden.
- Tweezijdige **lichtinval** in klaslokalen heeft de voorkeur.

^{4,8} www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD GHOR Nederland

⁵ *Schoonmaak in beeld*

⁶ *Naar een schone school*, een uitgave van schoonmaakbrancheorganisatie OSB (5.5) en wetenschappelijk onderzoeksbureau VSR (5.6)

⁷ Bouwbesluit 2012 en www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl

- In de klas kan **geluidsoverlast** ontstaan door geluid van buiten, vanuit een ander lokaal of door het ventilatiesysteem. Akoestisch comfort helpt kinderen en leerkrachten zich te concentreren en kennis op te doen en over te dragen.

En, tenslotte, is een gezonde school een schone school. ‘De meeste scholen hebben een achterstand als het gaat om gestructureerde **schoonmaak**’, zo wordt gesteld op www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, een website van de GGD. ‘De meest voorkomende problemen zijn vieze en stoffige lokalen en stinkende toiletten. Te weinig geld, aandacht en tijd zijn veel gehoorde dilemma’s. Maar toch is het voor een kind belangrijk om les te krijgen in een schone omgeving. Een goede schoonmaak begint bij een schoonmaakschema (...) Het beste kun je als school een schoonmaakbedrijf inhuren voor de schoonmaak van het gehele schoolgebouw (...)’⁹.

1.3 Psychische gezondheid & beleving

Een schone en gezonde school beïnvloedt niet alleen de fysieke gezondheid maar ook de psychische; de beleving die leerlingen en leerkrachten hebben op hun school¹⁰.

In een schone leeromgeving voelen leerlingen en leerkrachten zich **prettig**, terwijl een onverzorgde school normovertreding oproept. Dit is een bekend principe dat al in verschillende wetenschappelijke studies is beschreven¹¹.

1.4 Een gezonde school is duurzaam

Een school is duurzaam wanneer u als school samen met de leerlingen aandacht heeft voor het milieu. Maar duurzaam heeft ook te maken met het gebruik van het schoolgebouw. En met oog hebben voor medewerkers. De bekende drie p’s dus: people, planet en profit.

Energiebesparing is iets dat u samen met leerlingen kunt organiseren. Ze leren vervuiling te voorkomen en u bespaart kostbare grondstoffen met als gevolg lagere energiekosten. Met een stroommeter kunt u samen met leerlingen bijvoorbeeld bijhouden hoeveel stroom een apparaat verbruikt dat op stand-by staat. Zo ontstaat bewustwording in het gebruik van energie.¹²

Respect voor de natuur krijgen kinderen ook wanneer er bij de school een groenpartij of binnentuin is. Planten en struiken dragen bij aan een prettige omgeving en leerlingen leren over de natuur.¹³

Duurzaamheid gaat daarnaast over het duurzaam gebruiken van de school en haar faciliteiten. Een schone vloer bijvoorbeeld **slijt minder snel**. Zand beschadigt de toplaag van een vloer waardoor vuil zich gemakkelijker hecht. Hetzelfde geldt voor vuil en stof in installaties. Een vervuild

⁹ www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD GHOR Nederland

¹⁰ *Wat doet schoonmaak?*

¹¹ O.a. ‘Kapotte-ruitentheorie’ van George Wilsen en James Kelling

^{12,13} www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD GHOR Nederland

ventilatiesysteem kan geen schone lucht verspreiden. Erger nog, een slecht onderhouden ventilatiesysteem verslechtert de lucht juist.

In een schone school gaan vloeren, inrichting en installaties dus langer mee. Goede schoonmaak bevordert daarmee niet alleen de fysieke en psychische gezondheid, maar levert op deze manier ook meerwaarde. Je kunt **renovaties uitstellen of voorkomen**.

En *last but not least*: (externe) **medewerkers** die de school en haar omgeving onderhouden, **werken beter** en verzetten meer werk als zij daarbij worden geholpen door leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel. Professionele schoonmaak bijvoorbeeld heeft daarmee een nog positiever effect op het gebouw en de gebouwgebruikers¹⁴.

Praktische tips voor een gezonde school

Ventileren

- *met CO2-meter kunt u meten of er voldoende ventilatie is*
- *Bij ramen/roosters:*
- *zet ramen altijd op een kier, zelfs bij slecht weer*
- *laat roosters dag en nacht open staan*
- *zet ramen en deuren in de pauze even tegen elkaar open*
- *Bij mechanisch ventileren:*
- *zet de ventilatie in de hoogste stand*
- *controleer regelmatig de luchtstroom*
- *maak het ventilatiesysteem regelmatig schoon*
- *neem maatregelen als het systeem een storend geluid maakt*

Temperatuur

- *zorg ervoor dat de verwarming per ruimte te regelen is*
- *zet stoelen en tafels niet te dicht bij radiatoren en ramen, houd 1 meter afstand*
- *plaats aan de zonzijde zonwering, die per ruimte is te bedienen*

Licht

- *zonwerende folie of zonwering voorkomt verblinding op het digibord*

¹⁴ www.naareengezondeschool.nl

Schoonmaak

- *houd je aan een goed schoonmaakprogramma, een schoonmaakbedrijf kan hierbij helpen*
- *doe maandelijks afstand van knutselwerkjes, dit worden stofnesten*
- *houd ook planten stof- en schimmelvrij*
- *in vaste en gesloten kastenwand krijgt stof minder kans*
- *kies voor een gemakkelijk schoon te houden vloer*
- *verhelp lekkage snel, dat voorkomt schimmelvorming*
- *voer kwaliteitscontroles uit (bijvoorbeeld VSR-DKS)*

Geluid

- *een akoestisch adviseur helpt akoestisch comfort te bereiken*

Energiebesparing

- *doe het licht alleen aan als dat nodig is, doe het in de pauzes uit*
- *neem een lichtstelsel dat reageert op aanwezigheid van mensen*
- *zet de kachel 's nachts uit*
- *laat deuren van verwarmde ruimtes niet onnodig open staan*
- *gebruik samen met leerlingen een stroommeter*

Oog voor de natuur

- *creëer een groene omgeving*
- *een school moet minimaal 50 meter van een drukke weg staan en minimaal 300 meter van de snelweg*

Bron: www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD GHOR Nederland

2. Schoonmaken in een schoolgebouw

2.1 Inleiding

Schoolgebouwen worden steeds **intensiever gebruikt**. De tijd dat de school er om 15.30 uur, op de leerkrachten na, verlaten bij ligt, is voorbij. Zo is er vaak naschoolse opvang, waardoor de lokalen tot 18.00 uur intensief worden gebruikt. En worden gymzalen buiten schooltijden gebruikt door sportverenigingen.

Ook zijn er steeds meer MFA's (Multi Functionele Accommodaties). Behalve scholen, zijn zorginstellingen, welzijnsorganisaties, kinderdagverblijven, horeca en bibliotheken voorbeelden van organisaties die in een MFA gehuisvest kunnen zijn. Alleen is het schoonmaakplan hierin vaak niet meegegroeid. Of men verwacht dat met een onaangepast schoonmaakkudget de school toch hygiënisch blijft. Tijd voor een nieuw schoonmaakplan.

2.2 Schoonmaakplan¹⁵

Aan de basis van een schone en gezonde school ligt een schoonmaakplan. Hierin staat **wie wat doet, wanneer en hoe**. Zo staat van elk gebouw en van elke ruimte beschreven wat (ramen, vloeren, speelgoed, vergaderruimten, lesboeken) op welke manier (droog, nat, stofwissen, stofzuigen, met of zonder reinigingsmiddelen) wordt schoongemaakt. Maar ook hoe vaak: dagelijks, een paar keer per week, elke maand of alleen in vakanties. En door wie? Wat doet de school in eigen beheer (samen met ouders, leerkrachten en leerlingen)?

Het schoolbestuur is er samen met de directie **verantwoordelijk** voor dat dit plan er komt. Ook gaan zij over budgettering en over het bepalen van de kwaliteit: Wat is schoon? Wat is aanvaardbaar? En wanneer is het onvoldoende? U kunt dit samen doen met uw schoonmaakbedrijf, of het schoonmaakbedrijf kan u erbij helpen. Het beste is om uit te gaan van een heel (school)jaar.

Preventie en controle zijn ook onderdelen van het schoonmaakplan. Verbeteringen aan het gebouw of aan de inrichting helpen het schoonmaken gemakkelijker te maken. En door 'schoon gedrag' te stimuleren bij leerkrachten, ouders en leerlingen, ontstaat minder vervuiling.

Ten slotte monitor je de kwaliteit van de schoonmaak door controles te (laten) doen (2.2.4).

2.2.1 Schoonmaakkaarten

Om de werkzaamheden van het schoonmaakbedrijf en de school vast te leggen en bij te houden, zijn twee schoonmaakkaarten ontwikkeld. Eén voor de **gehele school** ([schoonmaakkaart School](#)) en één voor de **klas** ([Klassenkaart](#)). Door de kaarten bij te houden, samen te bespreken (school en schoonmaakbedrijf) en regelmatig te evalueren, ontstaat er zowel bij het schoonmaakbedrijf als bij de school meer zicht op het schoonmaakwerk en op zaken die eventueel mis gaan.

¹⁵ *Schoon op school, fris in de klas*

Maar eerst is het belangrijk om als school samen met uw schoonmaakbedrijf te bepalen wanneer iets schoon is. Niet alles hoeft immers smetteloos schoon te zijn. Zo mag er in de gang best wat stof op de grond liggen. Ook op vensterbanken en bovenop hoge kasten ligt weleens wat stof.¹⁶ Dit zijn **esthetische aspecten**, die overigens wel van invloed kunnen zijn op de schoonbeleving van bijvoorbeeld ouders.

Voor andere onderdelen, zoals het sanitair, is het juist verstandig om strengere normen af te spreken.

2.2.2 Frequent onderhoud¹⁷

Onder frequent onderhoud verstaan we dagelijkse en wekelijkse schoonmaaktaken. **Voor dagelijks onderhoud** geldt dat alles wat scholieren en leerkrachten dagelijks meermaals aanraken, vaak en goed moet worden gereinigd. Deze reiniging heeft effect op de gezondheid van leerkrachten en leerlingen. De dagelijkse werkzaamheden staan opgesomd op de klassenkaart.

Ook de minder frequente (**wekelijkse**) **werkzaamheden** vindt u terug op de klassenkaart. Dit zijn werkzaamheden die zorgen voor een 'redelijk schone situatie' en die bepalen hoe de school er uitziet en hoe schoon deze wordt ervaren.

Om de school écht gezond te houden is ook **periodiek onderhoud** nodig.

2.2.3 Periodiek onderhoud (tijdens vakanties)¹⁸

De uitvoering van een (nieuw) schoonmaakprogramma begint in het ideale geval met een **grote schoonmaak**. Het hele gebouw moet in een conditie komen die effectief schoonmaken mogelijk en zinvol maakt.

Dat betekent ernstige gebreken (laten) herstellen zoals **lekkages**. Vocht leidt immers tot schimmel en stank. Grote-schoonmaak-werkzaamheden komen gedurende een jaar op vaste momenten terug: dit zijn **periodieke schoonmaakwerkzaamheden**. Voor basisscholen zijn de vakanties hiervoor een handig moment. Bijvoorbeeld het conserveren van vloeren van klassen en het schrobben van vloeren van het sanitair.

Onder periodiek onderhoud valt ook het **onderhoud van het ventilatiesysteem**. Het filter moet regelmatig worden vervangen. Is de luchtbehandelingskast schoon en droog? Afvoerputjes kunnen verstopt raken.

^{16,17,18} *Naar een schone school*

Stofnesten, zoals knutselwerkjes of een stapel knuffels, zorgen ondanks dagelijks stoffen en stofwissen voor ongemak in het klaslokaal. Een tip is om elke maand knutselwerkjes van leerlingen weg te halen (zie kader Praktische tips voor een gezonde school).

Wat technisch gezien wel of niet schoon is, daar zijn algemeen geldende normen voor.

Wetenschappelijk is dit onderzocht en beschreven door **Vereniging Schoonmaak Research (VSR)**, een onafhankelijk platform voor professioneel schoonmaken (www.vsr-org.nl).

2.2.4 Kwaliteit meten

Elk schoonmaakbedrijf met het OSB-Keurmerk (5.5) voert kwaliteitscontroles uit om de eigen schoonmaakkwaliteit te meten. Het heeft de voorkeur deze rondes samen met een vertegenwoordiger vanuit de school te lopen. Het schoonmaakbedrijf kan hiervoor bijvoorbeeld gebruik maken van VSR-DKS. DKS staat voor **Dagelijks Controle Systeem**, al vinden deze controles vaak niet dagelijks, maar wekelijks plaats.

De uitslagen deelt het schoonmaakbedrijf met u als opdrachtgever. Verder is een **periodieke** controle belangrijk. Dit kan bijvoorbeeld door een speciaal opgeleide VSR-kwaliteitsinspecteur gebeuren met VSR-KMS (Kwaliteit Meet Systeem). Vaak hebben schoonmaakbedrijven een inspecteur in dienst. Dit systeem is gebaseerd op de normen NEN 2075 en de Europese EN 13549, normen die betrekking hebben op het objectief meten van schoonmaakkwaliteit.

VSR heeft een [indicatief meetsysteem voor het primair onderwijs](#) (impo) ontwikkeld. Met dit systeem wordt op eenvoudige wijze gecontroleerd of de technische schoonmaakkwaliteit, zoals omschreven op de schoonmaakkaart, wordt nagekomen. De controle resulteert in een voldoende of een onvoldoende.

2.2.5 Gedrag

Een school schoonmaken is één, hoe de vervuiling tot stand komt is een tweede. Het **gedrag van de 'vervuiler'** heeft invloed op het werk van het schoonmaakbedrijf. Door schoon gedrag heeft de schoonmaker minder werk en leef je prettiger met elkaar in één gebouw. U kunt schoon gedrag stimuleren bij kinderen, leerkrachten en ouders.

'Huisregels over schoon gedrag zijn belangrijk voor de school en hebben ook een grote opvoedkundige waarde'¹⁹. Wat kunnen leerkrachten bijvoorbeeld doen?:

- ventileren – voor, tijdens en na de lessen (door mechanische ventilatie of, als die er niet is, door ramen open te zetten)
- afval scheiden, zorg voor genoeg afvalbakken
- leerlingen opvoeden:
 - handen wassen nadat je naar de WC bent geweest of geknutseld hebt, en voordat je gaat eten of drinken
 - ruim je eigen rommel op, gooi niets op de grond

¹⁹ Naar een schone school

- o voeten vegen als je binnenkomt
- o zelf het klaslokaal vegen

En voor u als school geldt: '**Communiqueer** in heldere taal over het schoonmaakbeleid van de school (hoe staat het ermee, wat doen we allemaal, waar hebben we hulp bij nodig) (...)'²⁰ Gebruik het prikbord, praat erover in de lerarenkamer, verstuur een nieuwsbrief en licht het beleid in oudergesprekken en in de klas toe. Op die manier betreft u leerkrachten, ouders en kinderen.

Deze communicatie kan gaan over het schoonmaakplan van de school, de do's en don'ts voor ouders en kinderen, de klachten, de wensen, de stand van zaken. Nieuwe deurmatten en extra afvalbakken helpen goed gedrag te stimuleren. En vooral: Geef het goede voorbeeld!²¹

2.3 Ontwerp en inrichting

'Schoonmaken van een gebouw kost geld; opgeteld over de levensduur, meer dan bouwen. **Slim bouwen en investeren in goede reinigbaarheid** spaart op den duur dus veel kosten uit'²².

Een schoonmaakbewust ontwerp is het gemakkelijkst te realiseren bij het **bouwen en renoveren** van scholen. Deze whitepaper gaat echter over schoonmaak in bestaande gebouwen.

Kijk voor meer informatie over verbouw en nieuwbouw van scholen op de websites van onder andere de PO-Raad (sectororganisatie voor primair onderwijs, www.poraad.nl), Ruimte-OK (kenniscentrum voor huisvesting en financiering in het primair onderwijs en de kinderopvang, www.ruimte-ok.nl) en OSB (www.osb.nl). OSB en VSR publiceerden een uitgave over [schoonmaakbewust ontwerpen en gezond onderhouden van schoolgebouwen voor het primair onderwijs](#).

Ook de **inrichting** is van belang. 'Goed schoonmaken is nodig maar niet altijd goed mogelijk. Een lokaal vol stoeltjes, open kasten en knuffels is niet goed schoon te maken, net zo min als een ventilatiesysteem zonder toegangen.'²³

^{20,21} *Schoon op school, fris in de klas*

^{22,23} *Naar een schone school*

3. Samenwerken: partners van een schone en gezonde school

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over de **verantwoordelijkheid van alle betrokkenen** voor een schone en gezonde school. Maar meer nog dan om verantwoordelijkheid, gaat het in een gezonde school om samenwerking. En samenwerken stopt niet bij het afvinken van je eigen taak en afwachten of de ander dat ook doet. Ga als partijen met elkaar het gesprek aan. Dan ontstaat pas echt Samen Werken.

3.2 De school/het schoolbestuur

Goed georganiseerde schoonmaak en daarmee een gezonde school, begint bij het **schoonmaakplan** (2.2). U bent daar als schoolleiding verantwoordelijk voor. **Schoonmaakkaarten** (2.2.1) helpen vervolgens helder te maken wie wat doet in de samenwerking aan een schone school. De schoonmakers maken schoon, en de leerkracht kan samen met zijn leerlingen zorgen voor zaken als²⁴:

- Zijn de bovenkanten van de kasten leeg?
- Staan alle stoelen op de tafels?
- Is de vloer opgeruimd?
- Zijn de wastafels opgeruimd en leeg?

Als schoolbestuur heeft u mogelijk **meerdere scholen en schoolgebouwen** onder uw beheer. Een gevolg daarvan kan zijn dat de afstand tussen u en de praktijk (de school, het schoonmaakbedrijf) groter is. Voor de scholen betekent deze constructie van meerdere scholen/gebouwen mogelijk dat de scholen niet ieder hun eigen schoonmaakbedrijf kunnen kiezen. Door nauw contact hierover te houden met zowel schoolbestuur als het schoonmaakbedrijf, blijft u betrokken.

Het helpt om per school één verantwoordelijke voor schoonmaak aan te wijzen, de **schoonmaakcoördinator**. Hij is aanspreekpunt en onderhoudt het contact met het schoonmaakbedrijf. Ook kan hij de 'eigen' schoonmaakactiviteiten organiseren en bewaken, zoals speelgoed-schoonmaakdagen met ouders en kinderen, en rondjes 'kasten en bergingen' met conciërge en leerkrachten²⁵.

In een **logboek** kan de schoonmaakcoördinator zijn bevindingen (wensen en klachten), opmerkingen en (extra) afspraken bijhouden. Ook kan het schoonmaakbedrijf opmerkingen en vragen opschrijven. Toch werkt persoonlijk contact vaak het prettigst. Bijvoorbeeld in de vorm van regelmatige evaluatie met de school en een leidinggevende van het schoonmaakbedrijf²⁶.

²⁴ Naar een schone school

²⁵ www.naareengezondeschool.nl

²⁶ Naar een schone school

Communiceer in heldere taal over het schoonmaakbeleid van de school (hoe staat het ermee, wat doen we allemaal, waar hebben we hulp bij nodig), want daarmee betreft u leerkrachten, ouders en kinderen bij het vraagstuk. Zet schoonmaak op de agenda!²⁷

Bied **duidelijke richtlijnen** en hulp. Maak een kalender waarop ouders kunnen intekenen of organiseer klusjesmiddagen waarop kinderen een kast uitmesten of het speelgoed soppen. Wacht niet op klachten of ernstige vervuiling: anticipeer. Zorg voor attenties voor de helpers in de school. Houd leerkrachten, ouders en kinderen op de hoogte van wat er goed en fout gaat in het schoonmaakplan²⁸.

Overleg met leerkrachten, stafmedewerkers en het schoonmaakbedrijf wat **reële investeringen** zijn voor een schoner en gezonder gebouw. Maakt een lijstje en schrijf een plan om die investeringen te realiseren.

3.3 Het schoonmaakbedrijf

Samen met de school is het schoonmaakbedrijf verantwoordelijk voor een realistisch **schoonmaakprogramma**, en voor de uitvoering ervan. Dit programma is een concreet hulpmiddel voor het toezicht op de werkzaamheden²⁹.

Verder **adviseert** het schoonmaakbedrijf over kwaliteit, preventie (gedrag) en controle (bijvoorbeeld VSR). En biedt het hulp bij het invullen van de schoonmaakkaarten.

Ook is het schoonmaakbedrijf verantwoordelijk voor de **naleving van wet- en regelgeving** (meer hierover in hoofdstuk 5 Over de schoonmaakbranche).

3.4 De schoonmakers

Van schoonmakers mag je **goed werknemerschap** verwachten. Dat wil zeggen: inzet tonen, een positieve instelling, bereid om opleidingen te volgen, deelnemen aan werkdrukmeters, veiligheids- en Arboregels in acht nemen, je actief op de hoogte stellen, collegialiteit en respect tonen.

Maar de schoonmaker heeft ook een signalerende rol op de werkvloer. Is er een kink in de kabel in de samenwerking of vergeet een klas steeds de stoelen op tafel te zetten, dan moet hij daarover communiceren.

3.5 De leerlingen

Het ingehuurde schoonmaakbedrijf zorgt voor een schone school en de groep zorgt zelf voor een opgeruimd lokaal zodat het schoonmaakbedrijf kan doen waar ze goed in zijn: schoonmaken. Indien

^{27,28} *Schoon op school, fris in de klas*

²⁹ *Naar een schone school*

de schoonmakers eerst de lokalen en de toiletruimtes moeten opruimen en daarna pas kunnen schoonmaken, is er voor het schoonmaken weinig tot geen tijd meer en dat is zonde.

Bovendien: 'Handen wassen, voeten vegen, afval scheiden, opruimen en af en toe handen uit de mouwen steken hoort bij **'normaal' verantwoordelijk gedrag**'³⁰. Een schone school stimuleert dit gedrag.

Leerlingen werken graag mee om hun directe omgeving mooi en schoon te houden. Zij vinden het juist leuk om een verantwoordelijke taak te krijgen. Behalve dat de schoonmaker beter zijn werk kan doen, is het een belangrijk deel van de **opvoeding**: schoonmaken en opruimen gebeurt niet vanzelf³¹.

3.6 De leerkrachten

De rol van **opvoeder en begeleider** die ouders thuis hebben, heeft de leerkracht op school. Samen met ouders spelen leerkrachten een belangrijke rol in de vorming van het kind. Dus is er een kalender met schoonmaakklusjesdagen, dan zorgen zij ervoor dat deze ook echt worden uitgevoerd. Leerkrachten schakelen de schoonmaakcoördinator in bij het aankondigen en organiseren van gezamenlijk schoonmaakwerk.

Sommige scholen kiezen zelfs voor een **lesprogramma** over schoonmaken. Lesmateriaal staat op www.gezondeschool.nl³². Via de zoektool op deze website zijn meer lesprogramma's te vinden.

Aandacht vragen voor voeten vegen, de wc netjes achterlaten, samen opruimen en vrijwillig schoonmaakwerk is heel normaal. Laat leerkrachten daarover communiceren, in het bijzonder op plaatsen waar dat nodig is zoals op het toilet. Het onderstreept de intentie van de schoolleiding om de boel netjes en schoon te houden en houdt ouders en kinderen daarbij betrokken³³.

Tegelijkertijd zien leerkrachten beter wat er in de praktijk gebeurt dan het schoolbestuur. Het helpt als zij **communiceren** over wat goed en fout gaat. Maar ook andersom: als de schoonmaker merkt dat zaken die de scholen zelf zouden doen, niet worden gedaan, dan moet deze ook bij de coördinator terecht kunnen.

3.7 De ouders/ouderraad

Ouders hoeven niet af te wachten of en wat de school onderneemt op het gebied van hygiëne. Ouders kunnen vragen stellen over welke prioriteit schoonmaak heeft. Is er budget? Is schoonmaak opgenomen in het beleid? Neem contact op met de schooldirecteur als u denkt dat iets anders of beter kan.

^{30,31,33} www.naareengezondeschool.nl

³² www.gezondeschool.nl/primair-onderwijs/gezondheidsthemas/werken-aan-milieu-en-natuur

3.8 Gemeente/landelijke overheid

Onderwijsinstellingen krijgen van de overheid één budget voor het geven van goed onderwijs. Hieruit moeten alle kosten die zij maken, dus ook schoonmaakkosten, worden betaald. Dit bedrag heet de **lumpsum**³⁴.

Scholen bepalen zelf waar zij dit geld aan uitgeven. Een school kan uit dit budget investeren in periodiek onderhoud, en daarmee in de gezondheid van leerlingen, leerkrachten en ondersteunend personeel, maar kan ook beslissen om bijvoorbeeld digiborden te vervangen.

Scholen leggen verantwoording af aan de Inspectie voor het Onderwijs, dat is de externe toezichthouder. Aan interne toezichthouders – personeelsleden, leerlingen, ouders en andere betrokkenen – legt de school verantwoording af in het jaarverslag³⁵.

³⁴ Meer informatie over de lumpsum: www.poraad.nl/themas/financien/bekostiging

³⁵ www.rijksoverheid.nl

4. Zelf doen of uitbesteden?

4.1 Inleiding

U kunt de schoonmaak van uw school laten uitvoeren door een externe schoonmaker of zelf een schoonmaker in dienst nemen. Er zijn zelfs scholen die een aparte bv oprichten waar de schoonmaak onder valt. Vaak zijn dit grote scholen of scholengemeenschappen.

Veel scholen huren echter een schoonmaakbedrijf in. Er zijn facilitair- of schoonmaakadviesbureaus die kunnen helpen inzicht te krijgen in uw situatie en hierover adviseren.

4.2 Zelf doen vs. uitbesteden

'Een **extern schoonmaakbedrijf** inhuren, dat is toch veel te duur!' wordt vaak gedacht. Maar dat hoeft niet zo te zijn. Bij zelf professionele schoonmaak organiseren komt heel wat kijken.

Een schoonmaakbedrijf draagt verantwoordelijkheid voor de benodigde opleidingen van de schoonmakers, voor de juiste materialen en reinigingsmiddelen en voor het behalen van het afgesproken niveau. Het neemt de planning uit handen en houdt de ontwikkelingen bij in de markt op het gebied van nieuwe werkmethoden, wet- en regelgeving, hospitaliteit, etcetera.

Organiseert u de schoonmaak zelf dan bent u als school dus ook verantwoordelijk voor de uitvoering van een **specialistisch vak**. Dit kan u afleiden van uw primaire proces: goed onderwijs bieden.

In handen van een extern bedrijf is bovendien de **continuïteit gewaarborgd**; is er iemand ziek dan komt er een vervanger.

4.2.1 De medewerkers

'Schoonmakers **in dienst van de school** zijn meer betrokken.' Deze gedachte is, net als de aanname dat een schoonmaakbedrijf inhuren duurder is dan zelf professioneel schoonmaken, onterecht. Er zijn talloze voorbeelden van externe schoonmakers die jaar in jaar uit met veel plezier op 'hun' school schoonmaken. Wet- en regelgeving faciliteren de overname van deze mensen wanneer een ander schoonmaakbedrijf het schoonmaakcontract op uw school krijgt toegewezen. Zo kunnen zij ook bij een wisseling gewoon op de school blijven werken.

Veel opdrachtgevers realiseren zich bovendien niet dat er een grote groep schoonmakers is die juist graag in dienst is van een **extern schoonmaakbedrijf**. De schoonmaakbranche is voor velen een opstap naar de arbeidsmarkt. Zij volgen via het schoonmaakbedrijf opleidingen en groeien soms door naar een leidinggevende functie.

4.3 Europees aanbesteden?

Een groot percentage van de onderwijsinstellingen in Nederland is verplicht om Europees aan te besteden³⁶. Dat betekent dat u geen overeenkomst met een schoonmaakbedrijf kunt sluiten zonder enige vorm van aanbesteding, en dat u als school moet voldoen aan alle **wet- en regelgeving** die van toepassing is voor aanbestedende diensten³⁷.

Wanneer u kiest voor uitbesteding kunt u ál het schoonmaakonderhoud, ook van meerdere locaties, **in één keer** in de markt zetten. In het offertetraject heeft u dan wel met meerdere partijen te maken, maar u gaat met één partij in zee, dat is overzichtelijk.

U kunt de opdracht ook opknippen **in percelen** en per perceel aanbesteden. Daarmee geeft u het lokale MKB meer kans.

4.4 Het contract

Vervolgens moet u een keuze maken voor een **inspanningscontract**, waarbij afspraken worden gemaakt over het aantal uren en het soort werkzaamheden dat schoonmakers elke dag uitvoeren. Of voor een **prestatiecontract** waarbij het schoonmaakbedrijf een beschreven eindresultaat moet halen.

In het eerste geval volgt de schoonmaker het afgesproken schoonmaakprogramma. Het kan dan zijn dat een schoonmaker een ruimte schoonmaakt die sinds de vorige schoonmaak niet eens is gebruikt, en dat dus alleen doet omdat het in het schoonmaakprogramma staat.

In een prestatiecontract bepalen schoonmakers samen met hun leidinggevende zelf of een ruimte een keer kan worden overgeslagen (en nog steeds aan de schoonnorm voldoet); en een andere ruimte een keer extra moet worden gedaan. Bijvoorbeeld omdat er de vorige avond extra activiteiten waren.

Ook moet u kiezen voor welke **contractduur** u een contract afsluit. Een kortdurend contract van enkele jaren geeft de mogelijkheid om snel een andere leverancier te kiezen. Maar met een langdurend contract kunt u een relatie opbouwen en leert u elkaar echt goed kennen. Er is dan meer kans op partnerschap.

³⁶ Zie voor meer informatie www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanbesteden/inhoud/europese-regelgeving-aanbestedingen

³⁷ www.schoolfacilities.nl

5. Over de schoonmaakbranche

5.1 Inleiding

De professionele schoonmaak in Nederland staat zowel op Europees, als op wereldwijd niveau **hoog aangeschreven**. Dankzij gespecialiseerde opleidingen, innovatieve materialen en middelen, en zorgvuldig doorontwikkelde schoonmaakmethoden, loopt Nederland voorop.

Dit hoge kwaliteitsniveau is er dankzij afspraken tussen werkgevers en werknemers (vakbonden).

5.2 CAO Schoonmaak- en Glazenwasserbranche

De schoonmaakbranche heeft een eigen CAO: CAO in het schoonmaak- en glazenwassersbedrijf. De branche is **een van de grootste werkgevers in Nederland**; met ongeveer 150.000 medewerkers en een bruto omzet van 1 procent van het Bruto Nationaal Product.

5.3 Opleidingen

Elke schoonmaker krijgt binnen zes maanden nadat hij bij een schoonmaakbedrijf in dienst is getreden de **Basis(vak)opleiding Schoonmaak** aangeboden. Dit is afgesproken in de CAO. Medewerkers zijn verplicht aan deze opleiding en het (her)examen deel te nemen. Elk examen wordt afgenomen door de Stichting Raad voor Arbeidsverhoudingen Schoonmaak- en Glazenwasserbranche (RAS). Na de opleiding beschikt de medewerker over de kennis en vaardigheden voor algemene schoonmaak. Daarnaast zijn er taaltrajecten en specialistische opleidingen³⁸.

5.4 Code Verantwoordelijk Marktgedrag

De **Code Verantwoordelijk Marktgedrag** vond in 2010 zijn oorsprong, na de schoonmaakstakingen begin dat jaar. Met de Code willen betrokken partijen zoals OSB, vakbonden, opdrachtgevers, intermediairs en Rijksoverheid, de **marktverhoudingen in de branche verbeteren**. De belangrijkste inzet is dat betrokken partijen niet alleen kijken naar de prijs, maar dat juist kwaliteit van de uitvoering van het schoonmaakwerk en de arbeidsomstandigheden moeten worden meegewogen.

Al bijna 1.000 schoonmaakbedrijven en opdrachtgevers ondertekenden de Code. Zij beloven onder andere zich aan geldende wet- en regelgeving te houden, de CAO na te leven en heldere afspraken te maken met opdrachtgevers.

Vraag ernaar bij uw schoonmaakbedrijf. Als deze de Code heeft getekend dan weet u dat het bedrijf zich verplicht deze na te leven (www.codeverantwoordelijkmarktgedrag.nl).

³⁸ www.ras.nl/

5.5 OSB en OSB-Keurmerk

De Ondernemersorganisatie Schoonmaak- en Bedrijfsdiensten (OSB) is de **werkgeversorganisatie** van de schoonmaak- en glazenwasserbranche in Nederland. OSB behartigt de belangen van ruim 300 leden, die met 120.000 medewerkers 70 procent van de totale omzet van de markt realiseren.

De aangesloten bedrijven richten zich voornamelijk op de zakelijke markt, zoals de schoonmaak van kantoren, glazenwassen, gevelbehandeling, calamiteitenreiniging, treinen, vliegtuigen, scholen en reiniging in de voedingsmiddelenindustrie.

Om lid te zijn van OSB moet het schoonmaakbedrijf in bezit zijn van het **OSB-Keurmerk**. Een OSB-lid garandeert kwaliteit en is financieel betrouwbaar. De leden worden jaarlijks door een onafhankelijke instelling gecontroleerd. Dankzij het OSB-Keurmerk weet u zeker dat het schoonmaak- of glasbewassingsbedrijf waarmee u werkt vakkundig en netjes omgaat met onder andere dienstverlening, personeel en administratie (www.osb.nl).

Gebruikte literatuur & websites

- *Naar een schone school - Schoonmaakbewust ontwerpen en gezond onderhouden van schoolgebouwen voor het primair onderwijs* (2008), Den Bosch: Ondernemersorganisatie Schoonmaak- & Bedrijfsdiensten (OSB) & Vereniging Schoonmaak Research (VSR), 2008.
- *Schoonmaak in beeld – Zicht op de economische en maatschappelijke rol van de professionele schoonmaak in Nederland* (2013), Den Bosch: Ondernemersorganisatie Schoonmaak- & Bedrijfsdiensten (OSB) , 2013.
- *Schoon op school, fris in de klas* (2002), Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- *Blansch, K. le & Jong, S. de & Riemsdijk. P. van* (2010), *Wat doet schoonmaak - een brede verkenning van het belang van de professionele schoonmaak*, Den Bosch: Ondernemersorganisatie Schoonmaak- & Bedrijfsdiensten (OSB).
- www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl, GGD (Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst) GHOR (Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio) Nederland, geraadpleegd op 25 februari 2016.
- www.naareengezondeschool.nl, Den Bosch: Ondernemersorganisatie Schoonmaak- & Bedrijfsdiensten (OSB), geraadpleegd op 25 februari 2016.
- www.rijksoverheid.nl, Rijksoverheid, geraadpleegd op 25 februari 2016
- www.schoolfacilities.nl/schoonmaak/schoonmaakadvies, 'Schoonmaak investeren of toch uitbesteden?' (2015), Steenderen: Schoolfacilities, geraadpleegd op 25 februari 2016

Geraadpleegde websites/websites waarnaar wordt verwezen:

- www.poraad.nl - sectororganisatie voor primair onderwijs
- www.ruimte-ok.nl - kenniscentrum voor huisvesting en financiering in het primair onderwijs en de kinderopvang
- www.eenfrisseschoolbegintindeklas.nl - website van de GGD over gezond op school
- www.vsr-org.nl - Vereniging Schoonmaak Research
- <http://www.vsr-org.nl/cms/files/2016-04/indicatief-meetsysteem-primair-onderwijs.pdf> - indicatief meetsysteem primair onderwijs (impo)
- www.gezondeschool.nl - lesmateriaal
- www.naareengezondeschool.nl - website van OSB
- www.codeverantwoordelijkmarktgedrag.nl - Code om marktverhoudingen in de schoonmaakbranche te verbeteren
- www.osb.nl - Ondernemersorganisatie Schoonmaak- en Bedrijfsdiensten
- www.naareengezondeschool.nl - informatie over gezonde scholen
- www.rijksoverheid.nl
- www.ras.nl - examens schoonmaakbranche
- www.schoolfacilities.nl - over facilitaire oplossingen op school